

posa -TT-) en el cat. i oc. *tot/tota*, fr. *tout/toute*, it. *tutto/-a*, reto-rom. *tuot/-ta*, sard *tottu/-a* (el roms. i el dalmàtic no aclareixen en cap sentit). Ja el gramàtic Consentius (S. v, Narbona) blasma els qui pronuncien *tottus* (Niedermann, *VRom.* XII, 378). L'explicació més senzilla i versemblant és que es tracta d'una pronúncia intensiva o emfàtica que subratllava duplicant la consonant, la totalitat rigorosa d'una expressió (el fet que es repeteix en *MICÀ*, *QUOTTUS*, *PICAR*, *MATAR* i els altres casos que cito en aquests articles)

No convenç gens l'explicació admesa per Gröber, M-Lübke (*REW*, 8815) i algun altre romanista, que es tractaria d'una repetició *TOTA TOTA*, contra en *TOT²TAT²*, després en pronúncia descuidada. Els serví de marxapeu el detall que apareix alguna vegada una expressió emfàtica *tututto* en italià antic i *tototta* en un arcaic condhaghe logodorès, cosa que ells creuen continuació del fet de usar Plaute la repetició *tota tota* en una comèdia (com es fa ocasionalment en tota llengua col·loquial).

Savi acudit. Però, a part que aquelles dades romàniques escadusseres tindrien més força si no tinguessin la *tt* doble en segon lloc (sinó en el primer o en cap, ço que ja obligaria a més suposicions) i que no es concilien gaire amb el fet que *TOTTUS* consti ja bisíl·lab en el S. v, és clar que és més senzill interpretar-les com un cas més de la repetició *tutto tutto*, a la manera de Plaute i de tot llenguatge col·loquial, si bé amb una lleu superposició que no com a etapa intermèdia.¹ La forta *toto* s'estèr. també a algun text aragonès medieval (*Apol.*, 169, *Cron. Villarense*, *Col. Docs. Hist. Ar.* IV, 27), però en fonètica aragonesa això no és gaire menys equívoc que en la romanesa.

Renunciant a un estudi complet, impropri d'una obra com la nostra, ens limitarem a una exposició parcial de les moltes qüestions referents a l'ús històric de *tot* i els seus compostos i combinacions, en el que ensenyen els materials nostres que hem trobat a mà.

L'ús de *tot* acompanyant un gerundi, a manera d'exponent gramatical, és ja antic: com quan diem «es passejava *tot fumant*»; «*deia, tot plorant* ---»; més notable pel fet que això no té model en sintaxi gallo-romànica: el francès hi intercala *en: tout en faisant*, seguit per parlars occitans moderns; en francès mateix no ho crec gaire antic; en aranès i, en general, gascò és *en tout bè* amb infinitiu i amb *en encapçalant*. La nostra construcció clàssica és ja abundosa en el S. xv: «--- açò dix *tot rient*», *Decam.* III, § 10, 220.1 (trad. «disse ridendo»). És, doncs, un castís i antic sintagma propi del català. Si bé no m'atreviria a admetre'l en l'oc. de Cerverí, 33/9.16, on valdrà més puntuar: «ses desviar me pres tot, rient e jugant» 'sense parar, resoltament, m'ho prengué tot' o 'em prengué tot sencer'.

Tot + fem. en casos com *tot sa maynada*, *Set Savis* (v. 2413), *tot ma maynada*, Reixac (*Questa*, 60.2), ja ho he comentat a *ROMANDRE* (en nota a *mainada*) com una construcció que recorda la moderna *tot Barcelona*, *tot França* etc. D'altra banda, hi ha en el mateix Reixac «*la t venc tot primera* a nunsiar so que t'era --- a venir» (*Q*, 74.35, trad. «ele te vint avant le

cop noncier»), ço que ja és diferent, anant aquí amb un adj. i no subst., i amb força intensiva no generalitzadora; sí que hi ha estreta analogia amb «*tot primer* fas a ssaber que tots sots fills d'una mayre / ---», Turmeda, cob. 96; i també bastant amb «més amava metre's ab *tot* perill que no obeir --- malebat enim quodvis discrimen subire ---», i «sapiau que yo-us estime més que *tot* altre», JnEsteve (*LiEleg.* m-v^o, q-6): no és, doncs, gallicisme com creuen alguns, més que més veient-lo també en JoMartorell: «Phelip és huy hu dels bells cavallers del món: jove, dispost més que *tot* altre, animós, liberal, e més sabut que no grosser --- si no, mirau-li la cara ---» (*Ag.* I, 349).

No ens allunyem gaire d'aquell «*tot passejant*», quan diem «anàvem *tot* carena-carena ---» o bé «yo me'n vaig *tot* carrè avall, / *tot* carrè avall me n'anava / ---», MilàF (*Romllo.*, 440).

Trobo més interessant que convincent el que diu Eva Seifert de la relació entre la construcció hispànica tipus cat. *tot ho embolica*, cast. *todo lo entendió* («¿que Unamuno ho feia tot per la Rectoria de la Universitat? Tot ho féu anar de revés: aquí la teniu ---», Coromines, 1937, *Di i Re.* III, 221) i l'aràbiga *bàrak kùllu-h* 'ho va beneir tot' (*kùllu* 'tot', *-hu*=rom. *-lo*), comentant una tesi de Günter Dietrich (sobre calcs) en *VRom.* IV, 198: no pensem en calc àrabo-hispànic, però aqueixa mena de gramàtica comparada bé pot ser no gaire menys lluminosa que la diacrònica, i en tot cas estudis d'aquesta mena obren els ulls a matisos que se'ns escapaven.

D'on l'ús emfàtic, i idiomàtic nostre, de *tots* postposat (o *tot, tota*, amb un col·lectiu —*els catalans tots, la família tota*—) fou certament molt descabdellat pel cat. medieval, amb raó exemplificat per Fabra en docs. del S. xiv i c. 1400 (en *La Coordin.* i *la Subord.*, 27), i ja tira cap aquí aquell *los vençrem tots* que he citat de 1251, però no creguéssim que és pròpiament un recurs purista (per «els demés», car verament encertava el mestre en presentar-ho com la manera de dir natural en la nostra tradició: «estes, amb nosaltres *tots*, anàtem ---», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 188).

Tot d'una 'de cop i volta, bruscamment' cat. central, 'de primer' mall., 'de seguida' i *tot d'una* que 'tot seguit que' bal. i comarcal. Són importants les notes de Tuulio-Tallgren sobre aquesta expressió catalana i els seus paral·lels en roms. i altres llengües romàniques: *Misc. Fabra*, 285-88 (i ja *NphMgn.*, 1917, 123, i Spitzer, *Litbl.* XLI, 27), als quals cal remetre sense que sigui possible donar-ne tot el contingut.² Des del punt de vista de la filiació crec que primer es digué en el sentit que designarem per (1).

1) «De sobetón, de repente, de improviso», únic que recollí el *DAG.*, i que és el dominant i quasi únic a Bna. i la major part del Princ.: «és un bon home però té rampells estranys: l'altra dia conversava tranquil·lament amb un amic, *tot d'una*, s'aixeca i li clava un cop de puny» (i altres frases, allí p. 287). «Enlayrant una grossa llamborda --- y'l Menut --- fent lo molinet ab lo garrot, ohfrem *tot d'una* la veu de: --- els russos --- gur., gura ---», Pons Mass. (*Colla*